

Thực trạng tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lý lớp 7 ở các trường trung học cơ sở khu vực I thành phố Thủ Đức, thành phố Hồ Chí Minh

Nguyễn Thị Thanh Hiệp*

*GV Trường THCS Cát Lái, TP Thủ Đức, TP Hồ Chí Minh

Received: 22/12/2022; Accepted: 26/12/2022; Published: 30/12/2022

Abstract: *Experiential activity is an activity in which students directly practice in school or society under the guidance and organization of teachers and educators. This activity develops emotions, morals, skills and accumulates personal experiences. However, at present, when organizing experimental activities, teachers almost only teach theory, practical activities have not been implemented much due to lack of time, difficulties in funding, facilities... Therefore, the providing and supplementing knowledge for students is still limited. In response to the practical requirements of educational innovation and local practice, it is required that Geography teachers in high schools must have new capabilities to integrate and organize outdoor activities for students. At the same time, students themselves also need to be trained in thinking and problem-solving skills to be able to adapt to the changes of reality.*

Keywords: *Experiential activities, Geography, students, middle school*

1. Đặt vấn đề

Trong Chương trình giáo dục phổ thông (CTGDPT) cấp THCS 2018, Địa lí là môn học cung cấp cho học sinh (HS) những kiến thức khoa học về tự nhiên, dân cư, xã hội và các hoạt động kinh tế của con người trên thế giới; rèn luyện cho HS kỹ năng, kỹ xảo để HS vận dụng các kiến thức của khoa học Địa lí vào thực tiễn, làm quen với các phương pháp (PP) nghiên cứu, quan sát, làm việc với bản đồ, với các số liệu thống kê. Môn học này đòi hỏi sự liên hệ thực tế cao, bởi vậy nếu được học tập theo mô hình trải nghiệm, HS sẽ có cái nhìn toàn diện hơn về bài học, hiểu được các vấn đề rõ nét và khắc sâu hơn; đồng thời tăng sự hứng thú và tư duy thực tế hơn.

Hoạt động trải nghiệm (HĐTN) là hoạt động mà HS được trực tiếp hoạt động thực tiễn trong nhà trường hoặc xã hội dưới sự hướng dẫn và tổ chức của GV và nhà giáo dục. Hoạt động này phát triển tình cảm, đạo đức, các KN và tích lũy kinh nghiệm riêng của cá nhân. Tuy nhiên, hiện nay khi tổ chức HĐTN, GV hầu như chỉ mới tiến hành dạy lý thuyết, các hoạt động thực hành chưa triển khai nhiều do thiếu thời gian, khó khăn về kinh phí, cơ sở vật chất...

Trước yêu cầu thực tiễn đổi mới giáo dục và thực tiễn địa phương, đòi hỏi người giáo viên (GV) Địa lí ở trường phổ thông phải có những năng lực mới để tích hợp, tổ chức các HĐTN cho HS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Thực trạng tổ chức HĐTN trong dạy học môn

Địa lý 7 ở các trường THCS khu vực 1, TP Thủ Đức

a. Thực trạng nhận thức về HĐTN trong dạy học môn Địa lý 7 của cán bộ, GV và HS

Kết quả khảo sát CBQL và GV đánh giá mục tiêu của HĐTN trong dạy học môn Địa lý 7 cho HS ở mức “quan trọng” và “rất quan trọng”, với ĐTB=3,18. Cụ thể các ý kiến đánh giá mục tiêu: “HS làm quen với các PP nghiên cứu, quan sát, điều tra, làm việc với bản đồ, với các số liệu thống kê kinh tế” (ĐTB=3,47); “HS rèn luyện được KN, kỹ xảo vận dụng các kiến thức của khoa học địa lí vào thực tiễn” (ĐTB=3,43); “HS có thêm những kiến thức khoa học về tự nhiên, dân cư, chế độ xã hội và các hoạt động kinh tế của con người” (ĐTB=3,35); “HS giải thích được các hiện tượng, các mối quan hệ đã tạo nên những thay đổi và phát triển trong môi trường tự nhiên - xã hội” (ĐTB=2,96); “Giáo dục HS lòng yêu nước, ý thức trách nhiệm” (ĐTB=2,69).

Kết quả khảo sát cho thấy, CBQL và GV có nhận thức đúng về mục tiêu của HĐTN trong môn Địa lí 7 để có những định hướng về nội dung tổ chức HĐTN. Mục tiêu của HĐTN trong môn Địa lý 7 không chỉ trang bị kiến thức, rèn luyện KN, kỹ xảo để HS áp dụng vào giải quyết các vấn đề mang tính thực tiễn mà còn rèn luyện cho HS các phẩm chất yêu thiên nhiên; có ý thức, niềm tin và hành động cụ thể trong việc sử dụng hợp lý tài nguyên thiên nhiên và bảo vệ môi trường; hình thành và phát triển các năng lực tự

chủ và tự học, giao tiếp và hợp tác.

b. Thực trạng thực hiện nội dung HĐTN trong dạy học môn Địa lí lớp 7

Kết quả khảo sát cho thấy, CQBL-GV, HS đều có sự tương đồng trong đánh giá khi cho rằng việc thực hiện các nội dung HĐTN trong môn Địa lí 7 ở mức “thường xuyên”, điểm trung bình chung của CBQL-GV=2,65 và HS=2,70. Cụ thể các nội dung được đánh giá ở mức độ “thường xuyên” với ĐTB và thứ hạng xếp ở mức cao nhất gồm: “Chủ đề dân số tại địa phương” (CBQL-GV=2,86 và HS=3,22); “Chủ đề tìm hiểu một số quốc gia thuộc Châu Âu” (CBQL-GV=2,90 và HS=2,95); “Chủ đề bảo vệ môi trường” (CBQL-GV=2,65 và HS=2,95). Hai nội dung còn lại được đánh giá ở mức “ít thường xuyên” và xếp ở vị trí thấp nhất: “Chủ đề phòng chống thiên tai” (CBQL-GV=2,59 và HS=2,32); “Chủ đề biến đổi khí hậu và ứng phó với biến đổi khí hậu” (CBQL-GV=2,27 và HS=2,10).

Việc lựa chọn và tổ chức HĐTN trong môn Địa lí 7 được các trường thực hiện với các chủ đề được nhiều HS biết đến và HS phải có kiến thức, thông tin một cách hệ thống về vấn đề đó để thu hút toàn bộ HS trong hoạt động; thiết thực với địa phương nơi HS sinh sống, HS có thể đã được thực hiện hoặc trải nghiệm một phần của vấn đề đó; phù hợp với khả năng của HS để khi vận dụng các kiến thức lý thuyết vào thực tiễn, HS có thể giải quyết được. Việc các chủ đề liên quan đến phòng chống thiên tai, biến đổi khí hậu chỉ được tổ chức ở mức “ít thường xuyên” phần nào có thể hiểu được vì đây là các chủ đề tương đối khó khăn trong quá trình triển khai và đặc biệt là tổ chức các HĐTN mang tính thực tiễn.

c. Hình thức và phương pháp tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí lớp 7

Kết quả khảo sát có sự khác biệt về điểm trung bình chung của hai nhóm đối tượng đánh giá, trong khi CBQL-GV cho rằng việc sử dụng các hình thức tổ chức HĐTN ở mức “thường xuyên” (ĐTB=2,84), thì HS lại đánh giá nội dung này được thực hiện chỉ ở mức “ít thường xuyên” (ĐTB=2,30). Tuy nhiên, khi phân tích cụ thể từng nội dung cho thấy cả hai đối tượng đều có sự tương đồng nhất định, cụ thể các nội dung được hai đối tượng đánh giá ở mức “thường xuyên”, xếp thứ hạng cao nhất gồm các hình thức: “Đồ vui địa lí” (CBQL-GV=3,29 và HS=2,76); “Thi địa lí” (CBQL-GV=3,22 và HS=2,66); “Trò chơi địa lí” (CBQL-GV=3,00 và HS=2,78). Kết quả này cho thấy, các hình thức tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí 7 được ưu tiên sử dụng thông qua các trò

chơi, đồ vui hay các cuộc thi liên quan đến các vấn đề địa lí. Các hình thức còn lại như “câu lạc bộ địa lí”, “dạ hội địa lí” và đặc biệt là hình thức “dự án địa lí” (CBQL-GV=2,47 và HS=1,91); “Tham quan địa lí” (CBQL-GV=2,37 và HS=2,08) được đánh giá chỉ ở mức “ít thường xuyên”. Độ lệch chuẩn ở hai nội dung này khá cao, đặc biệt là ở đánh giá của HS, dao động từ 0,724 đến 0,834 phần nào cho thấy có sự phân tán khá lớn trong các mức độ đánh giá của hai đối tượng cho các nội dung này, có thể khẳng định rõ hơn khi có trường hiếm khi sử dụng hai hình thức tổ chức trải nghiệm thông qua các dự án địa lí hoặc tổ chức các hoạt động tham quan địa lí cho HS.

PP tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí lớp 7 cả CBQL-GV và HS đều có sự tương đồng khá lớn, điểm trung bình chung của hai nhóm đối tượng ở mức “thường xuyên” (CBQL – GV=2,69 và HS=2,72). Trong đó, các phương pháp được sử dụng khá nhiều gồm: “Phương pháp giải quyết vấn đề” (CBQL – GV=3,06 và HS=2,93); “Phương pháp đóng vai” (CBQL – GV=2,84 và HS=2,73); “Phương pháp hợp tác nhóm” (CBQL – GV=2,69 và HS=2,46). Riêng đối với “phương pháp dạy học dự án” thì cả hai đối tượng đều đánh giá ở mức “ít thường xuyên” (CBQL – GV=2,29 và HS=2,26) và xếp ở thứ hạng thấp nhất. Đây là PP tổ chức cho GV và HS cùng nhau giải quyết không chỉ về mặt lý thuyết mà còn về mặt thực tiễn một nhiệm vụ học tập có tính chất tổng hợp, tạo điều kiện cho HS cùng và tự quyết định trong tất cả các giai đoạn học tập, kết quả là tạo ra được sản phẩm hoạt động nhất định. Và để triển khai PP này đòi hỏi cả GV và HS đều phải có sự đầu tư khá nhiều về công sức và thời gian thực hiện. Đặc biệt phải tạo mối liên kết giữa các hoạt động và thực tiễn; tích hợp các môn học; khuyến khích HS huy động nhiều kinh nghiệm, vốn kiến thức kỹ năng; tạo cơ hội để HS thể hiện mình; chú trọng tự đánh giá, đánh giá cá nhân, nhóm, đánh giá sản phẩm.

e. Đánh giá kết quả HĐTN trong dạy học môn Địa lí lớp 7

Kết quả khảo sát CBQL-GV và HS đều cho rằng việc sử dụng các hình thức và phương pháp đánh giá ở HĐTN trong môn Địa lí 7 ở mức “thường xuyên”, ĐTB của CBQL-GV=2,81 và GV=2,62. Trong đó, hình thức đánh giá được sử dụng nhiều nhất là “Đánh giá thường xuyên” (CBQL-GV=3,20 và GV=3,24), “đánh giá định kỳ” ĐTB thấp hơn (CBQL-GV=3,14 và GV=3,04). Đối với các phương pháp đánh giá “Đánh giá qua quan sát” (CBQL-GV=3,20) và “Đánh giá qua sản phẩm” (CBQL-GV=2,84), thì HS

cho rằng, họ chỉ được đánh giá bằng phương pháp này chỉ ở mức “ít thường xuyên”. Hai phương pháp được cả hai đối tượng đánh giá sử dụng khá ít trong đánh giá là “Đánh giá qua dự án học tập” (CBQL-GV=2,08 và GV=2,50); “Đánh giá qua trình diễn” (CBQL-GV=2,43 và GV=2,24). Kết quả đánh giá cho thấy, các PP được sử dụng chủ yếu là thông qua quan sát hoạt động và thông qua các sản phẩm học tập HS đã thực hiện. Việc đánh giá thông qua các dự án học tập chưa được thực hiện nhiều. Đây là hình thức đánh giá khá phức tạp khi đòi hỏi việc thực hiện dự án kéo dài từ một đến hai tuần; GV theo dõi quá trình HS thực hiện để đánh giá khả năng tự tìm kiếm và thu thập thông tin, tổng hợp và phân tích chúng theo mục tiêu của dự án; đánh giá các KN cần thiết trong cuộc sống như cam kết làm việc, lập kế hoạch, hợp tác, nhận xét, bình luận, giải quyết vấn đề, ra quyết định, trình bày...

2.2. Biện pháp tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lí lớp 7 ở các trường THCS khu vực 1, TP Thủ Đức

a. Nâng cao nhận thức của giáo viên về tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lí 7

Phổ biến chương trình môn Địa lí năm 2018; bồi dưỡng về tổ chức HĐTN trong môn Địa lí cho GV; tổ chức cho GV được tham gia các lớp tập huấn chuyên đề “Tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí 7”; kiểm tra đánh giá kết quả bồi dưỡng để GV rút kinh nghiệm...

b. Xác lập qui trình tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lí 7

Biện pháp này giống như là một kịch bản của hoạt động dạy học, việc xác lập được quy trình tổ chức dạy học trong môn Địa lí 7 giúp GV định hướng được trình tự thực hiện các HĐTN trong từng chủ đề bài dạy. GV xác định được mục tiêu cần đạt của hoạt động, nội dung chủ đề khả thi để triển khai, định hướng lựa chọn được hình thức, PP tiến hành HĐTN và dựa vào qui trình GV sẽ dễ dàng kiểm tra, đánh giá quá trình tổ chức HĐTN trong môn học để có các biện pháp điều chỉnh phù hợp.

Bước 1: Xác định mục tiêu của HĐTN phù hợp nội dung

Bước 2: Lựa chọn, xây dựng nội dung HĐTN trong môn Địa lí 7

Bước 3: Xác định hình thức và PP, phương tiện tổ chức HĐTN phù hợp

Bước 4: Thiết kế tiến trình HĐTN của HS

Bước 5: Tổ chức thực hiện HĐTN theo kế hoạch

Bước 6: Đánh giá kết quả HĐTN của HS, rút kinh

nhệm

c. Đa dạng hóa các hình thức, phương pháp tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lí 7

Các hình thức tổ chức HĐTN mà GV có thể lựa chọn như: Tổ chức trải nghiệm trong lớp học; tổ chức trải nghiệm trong trường học. Đây là hình thức giúp GV chủ động hơn trong việc tổ chức, GV chủ động được thời gian, tận dụng các điều kiện CSVN, thiết bị hiện có của nhà trường. Ngoài ra, các trường cần yêu cầu, khuyến khích, tạo điều kiện để GV sử dụng các hình thức tổ chức trải nghiệm trong môi trường thực tiễn, tổ chức trải nghiệm trong cơ sở sản xuất để giúp HS trải nghiệm, xử lý các vấn đề mang tính thực tiễn trong cuộc sống, tạo hứng thú học tập cho HS.

Một số PP phù hợp để tổ chức HĐTN trong môn Địa lí 7 như: PP dạy học giải quyết vấn đề; PP tình huống; PP trò chơi; PP bàn tay nặn bột; PP thảo luận nhóm; PP dạy học dự án...

d. Bồi dưỡng năng lực tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Địa lí 7 cho giáo viên

Nhà trường cần thiết lập được kế hoạch bồi dưỡng năm học, chi tiết từng giai đoạn để GV biết được lộ trình, cân đối hoạt động giảng dạy, thời gian tham gia bồi dưỡng; Thiết kế chuyên đề bồi dưỡng phù hợp với yêu cầu của môn học, đặc biệt dựa trên mục tiêu phát triển năng lực còn hạn chế của GV về HĐTN; Huy động các nguồn lực tham gia hoạt động bồi dưỡng; Đổi mới công tác kiểm tra, đánh giá hoạt động bồi dưỡng của GV.

4. Kết luận

Tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí lớp 7 cho HS mang lại giá trị về nhiều mặt. Qua kết quả khảo sát, đánh giá thực trạng về tổ chức HĐTN trong dạy học môn Địa lí 7 ở các trường THCS khu vực 1, TP Thủ Đức cho thấy: CBQL-GV đánh giá HĐTN có vai trò rất lớn trong việc trong việc tổ chức giảng dạy môn Địa lí 7. Vì vậy, cần thực hiện đồng bộ các biện pháp tổ chức HĐTN nhằm giúp HS vận dụng kiến thức Địa lí vào thực tiễn cuộc sống và góp phần nâng cao chất lượng dạy học trên địa bàn.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2014), *Kỹ yếu Hội thảo “Hoạt động trải nghiệm của học sinh phổ thông”*, Hà Nội.

2. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông Chương trình tổng thể*. Hà Nội

3. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông “Hoạt động trải nghiệm và hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp”*. Hà Nội.